

Osudom toho človeka je xenofóbia...

Tibor Žingora

Psychologický ústav FFMU, Brno
info@psychologon.cz

Sú niektorí ľudia „predurčení“ mať predsudky? Zohráva osobnosť úlohu vo vnímaní iných skupín? Tento článok sa vám pokúsi priniesť odpovede na tieto otázky zperspektívy teórie Big Five, ktorá je pravdepodobne najvplyvnejším prístupom k štúdiu štruktúry osobnosti.

Is there some predisposition for people to have prejudices? What role does the personality play in perceiving other groups? The aim of this article is bring to you an answers of these questions from perspective of Big Five theory, which is probably the most influential approach to study of personality.

Behom viac ako piatich dekád sa psychológovia pokúšali zistiť, prečo majú niektorí ľudia väčšie sklony k predsudkom. Zistilo sa, že existuje spoločný faktor- *generalizovaný predsudok*, ktorý stojí za rôznymi druhmi predsudkov. Napríklad ak máte jeden z predsudkov voči homosexuálom, černochoom alebo starým ľuďom, pravdepodobne ich budete mať aj voči ostatným skupinám (Altemayer, 1996 cit. dle Ekehammar, Akrami, Gylje & Zakrisson, 2004). Môže stáť za týmto sklonom k predsudkom stáť osobnosť?

Obr. 1: Sú jednotlivé predsudky ako napríklad sexizmus, rasizmus, či ageizmus prejavom jedného? Niektorí vedci sa domnievajú, že áno.

Big Five

Čo to vlastne Big Five je? Ako som už spomínal, teória Big Five je v súčasnosti najvplyvnejšia teória štruktúry osobnosti. Akými rysmi disponuje osobnosť? Pri položení tejto otázky sa môžu vynoriť problémy ako tieto rysy určiť a ako ich usporiadať, aby vytvorili realistický obraz osobnosti. V 20. storočí to bolo umožnené vďaka rozvinutiu *lexikálnej hypotézy*, ktorá spočíva v predpoklade, že všetky podstatné vlastnosti osobnosti sú obsiahnuté v jazyku a čím sú podstatnejšie, tým viac sa používajú. Princíp spočíva v postupnej redukcii vlastností obsiahnutých v jazyku a pomocou faktorovej analýzy k ich následnému usporiadaniu. Bolo abstrahovaných päť faktorov, ktoré sa s menšími obmenami vyskytujú v rôznych krajinách, ktoré Goldberg nazval Big Five- veľká päťka (Hřebíčková, 2010).

Každý z nás môže byť charakterizovaný z hľadiska týchto piatich faktorov, či ich aspektov (vlastností zahrnutých pod daný faktor). Dôvodom je ich povaha, lebo konkrétne aspekty faktorov majú svoje protipóly (napr. nie sú iba usilovní alebo neusilovní ľudia, ale jednotlivci môžu dosahovať rôzne hodnoty). Aké sú jednotlivé faktory? Prvým je dimenzia *otvorenosť skúsenostiam*, ktorá reprezentuje aspekty ako

napríklad inteligentný alebo vzdelaný. Druhým je *extraverzia* a ľudia skórujúci vysoko v tejto dimenzii sú výreční alebo pribojní. *Prívetivosť* charakterizuje ľudí dobrosrdečných, prívetivých, jemnej mysle... *Svedomitosť* zastrešuje aspekty ako dôkladnosť či cielavedomosť. Posledným faktorom je *emocionálna stabilita*, kde na jednom póle stoja pokojní, stabilní jedinci s primeranými reakciami a na druhom sú zas ľudia nevyrovnaní, výbušní, či precitlivení.

Obr. 2: Existujú osobnostné predispozície k predsudkom voči cudzím skupinám?

Test osobnosti a predikcia predsudku?

Potvrdenie vzťahu niektorých faktorov Big Five a predsudku sa objavuje vo viacerých štúdiách. Samozrejme, už z povahy jednotlivých faktorov vyplýva, že nie v rovnakej miere. Intelekt a prívetivosť bývajú označované ako faktory, ktoré s výskytom predsudkov korelujú najviac (napr. Ekehammar, Akrami, 2003, 2007). Ekehammar a Akrami (2007) dostali nápad skúmať výskyt generalizovaného predsudku, nie v súvislosti s osobnostnými faktormi, ale ich jednotlivými aspektmi. Táto myšlienka napokon priniesla svoje ovocie. Ukázalo sa, že predsudky sa budú s najväčšou pravdepodobnosťou vyhýbať ľuďom, ktorí dosahovali vysoké skóre v aspektoch *jemná myseľ* (tender-mindedness- aspekt faktoru prívetivosť) a *hodnoty* (values- aspekt faktoru otvorenosť skúsenostiam). Bolo však spochybnené, či sa vlastne nejedná o sociálny názor či sociálne hodnotenie. Nemala by sa tým zaoberať sociálna psychológia namiesto psychológie osobnosti? Na tieto otázky je viacero názorov, podľa Akramiho a Ekehammara (2007) leží odpoveď niekde uprostred, teda že by sa malo k predsudkom pristupovať z oboch strán.

Čo by to mohlo znamenať v praxi? Predstavte si situáciu, že robíte prijímacie konanie do krízového centra. Alebo hľadáte sociálneho pracovníka, ktorý bude prichádzať do styku s menšinami. Jednoducho niekoho, kto by nemal jednať s ľuďmi iných skupín s predsudkami. Zadáte uchádzačom osobnostný test a na jeho základe by ste bol schopný, pomocou týchto dvoch aspektov (jemná myseľ, hodnoty), byť presnejší ako keby ste skórovali jednotlivé faktory (Ekehammar, Akrami, 2007). Tento scenár je však pravdepodobne nedosiahnuteľný, lebo ako sami autori usudzujú „aspekty Big Five, osobitne či v kombinácii, neponúkajú perfektnú predikciu predsudku. Je viac odchýlok v predsudku, ktoré sa musia vysvetliť a my myslíme, že iné sociálne-psychologické faktory ako tie, ktoré skúmame tu môžu prísť v úvahu. Vlastne argumentujeme pre integrovaný osobnostný a sociálne-psychologický prístup k štúdiu predsudku.“ (Ekehammar, Akrami, 2007, p. 922). Predsudky sú teda komplexnejším problémom v spoločnosti a ich mozaika pozostáva z viacerých častí, preto by sa nemalo zabúdať na žiadnu z nich a i keď pravdepodobne prevládajúcim prístupom je ten sociálny, nemalo by sa zabudnúť ani na možnú úlohu osobnosti (Ekehammar, Akrami, 2007).

Zdroje:

1. **Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M. & Zakrisson, I. (2004).** What Matters Most to Prejudice: Big Five Personality, Social Dominance Orientation, or Right-Wing Authoritarianism?. *European Journal of Personality*, 18, 463-482.
2. **Ekehammar, B. & Akrami, N. (2003).** The Relation between Personality and Prejudice: A Variable- and a Person-Centred Approach. *European Journal of Personality*, 17, 449-464.
3. **Hřebíčková, M. (2010).** Nové přístupy ke skoumání rysů: Pětifaktorový model osobnosti. In Blatný, M. (Ed.), *Psychologie osobnosti: Hlavní témata, současné přístupy*. (pp. 43-70). Grada Publishing a.s.: Praha.
4. **Ekehammar, B. & Akrami, N. (2007).** Personality and Prejudice: From Big Five Personality Factors to Facets. *Journal of Personality*, 75, 899-926. Retrieved from: <http://onlinelibrary.wiley.com>
5. [Untitled photograph of one yellow and some black birds]. Retrieved March 13, 2013, from: <http://ckloh.blogspot.cz/>
6. [Untitled photograph of two babies]. Retrieved March 13, 2013, from: <http://www.mibba.com/Articles/People/147/Prejudice/>
7. [Untitled Picture of a women, black man]. Retrieved March 13, 2013, from: <http://www.brainbasedbusiness.com>

Citace článku:

Žingora, T. (2013). *Osudom toho človeka je xenofóbia....* *PsychoLogOn [online]*. 2 (1), s.116-118. [cit. vložit datum citování]. Dostupný z WWW: <<http://psychologon.cz/data/pdf/189-osudom-toho-cloveka-je-xenofobia.pdf>>. ISSN 1805-7160.